बालमोदिनी

चिन्तनमात्रात् न हानिः

कश्चन आश्रमः । आश्रमे बहवः शिष्याः । कदाचित् कश्चन शिष्यः गुरुम् उपसर्प्य अवदत् - ''गुरुवर्य ! यदा अहं शारीरककार्यं कुर्वन् भवेयं, यदा च एकान्ते भवेयं, तदा सर्वदा निषिद्धानाम् एव वस्तूनां स्मरणं भवति । यानि मम हिताय न भवेयुः तेषां प्राप्तौ इच्छा उत्पद्यते । एवं चेत् मम प्रगतिः कथं स्यात् ? किं करणीयम् इत्येव न ज्ञायते । एतस्याः दुरवस्थायाः स्मरणात् मनः उद्विग्नं भवति अपि'' इति ।

गुरुः उत्तरं किमपि न अवदत् । मन्दहासमात्रं प्राकटयत् सः । शिष्यः पुनः अपृच्छत् - ''आचार्य-वर्य ! मम प्रश्नस्य समाधानं किम् ? अहं कथं प्रगतिं साधयेयम् ?'' इति ।

गुरुः मन्दहासं प्रकटयन् उत्थाय ततः गच्छन् हस्त-सङ्केतेन तं शिष्यम् असूचयत् - ''माम् अनुसर'' इति ।

ततः तौ आश्रमात् बहिः गतवन्तौ । समीपे एव स्थितम् एकं कण्टकसस्यं प्रदर्श्य गुरुः अपृच्छत् - ''इतः किं ज्ञायते त्वया ?''

''एतत् तु कण्टकमयं सस्यम् । घोरः विषांशः अपि अस्ति अस्मिन् इति श्रुतं मया ।''

''अस्य दर्शनात् तव शरीरे विषप्रवेशः जातः किम् ?''

''न । केवलेन दर्शनमात्रेण शरीरे विषप्रवेशः कथं भवेत् ? एतस्य विषसस्यस्य पर्णानि, फलं, मूलं वा यदि सेव्येत तर्हि एव कश्चित् विषस्य परिणामं प्राप्नुयात्...''

तदा गुरुः अवदत् - ''निषिद्धविषयाणां विषये अपि इयमेव नीतिः अन्विता भवेत् । मनसि तेषां सञ्चारतः न कापि हानिः । अधोगतिकारकेषु अंशेषु यावत् वयं प्रवृत्ताः न भवेम, तावत्, तेषां स्मरणतः किमपि कष्टं न भवेत् । किन्तु पुनः पुनः स्मरणात् तेषु प्रवृत्तिः भवेत् इत्यतः सद्विषयाः एव चिन्तनीयाः इति उच्यते ।''

''सद्विचाराः एव मनसि यथा उद्भवेयुः तथा करणाय किं करणीयम् ?'' - शिष्यः पुनः अपृच्छत् ।

''तदर्थं सत्कार्येषु प्रवृत्तिम् अधिकं कुरु । सर्वदा कार्यव्यापृतिः भवेत् । सद्ग्रन्थान् सच्चरित्राणि च पठ । सद्वृत्तकथाः शृणु । सज्जनानां सहवासम् अधिकं कुरु । एतस्य सर्वस्य कारणतः सर्वदा मनसि सद्विचाराः एव उत्पद्येरन् ।''

• (सं०) सुदर्शनः